

PRATARMĖ

Mokslas, anot Aristotelio, – priešasčių pažinimas. Istorijos, kaip ir bet kokio kito mokslo tikslas – sukurti niekada nesibaigiančią ir nenutrūkstancią priešasčių-pasekmių grandinę. Sovietinės Lietuvos istorija – ne išimtis. Kokios priešastys lėmė tai, kad Lietuva daugiau kaip keturiasdešimt metų priklausė vadinamajam socializmo lageriui? Paprasčiausias ir dažniausiai pateikiamas atsakymas į šį klausimą – tai buvo okupacija. Sovietinė Rusija užgrobė nepriklausomą Lietuvą ir jėga įdiegė joje socialistinę santvarką. O kas lėmė socializmo pergalę Rusijoje ar platesne prasme Sovietų Sąjungoje? Įvairios socialinės, ekonominės, politinės priešastys, tarp kurių nepaskiausia vaidmenį atliko ideologinės. Ilgai, skausmingai vykusį ir galiausiai nepavykusį komunizmo statybą buvusioje Sovietų Sąjungoje – marksistinės istorijos sampratos tragedija ir triumfas. O kas lėmė marksizmo atsiradimą ir sklaidą Vakaruose? Atsakymas į šį klausimą pirmiausiai priklausys nuo to, kokiomis prielaidomis remdamiesi analizuosime istoriją bendrai ir marksistinę jos sudedamąją konkrečiai.

Šioje knygoje marksizmo atsiradimas ir sklaida traktuojami kaip tam tikri pokyčiai Vakarų mentalitetų srityje. XIX amžiuje Vakaruose atsirado naujo tipo, naujo mentaliteto žmonės, kurie sugebėjo primesti savo pasaulio sampratą didelėms žmonių grupėms ir net tautoms. Šitaip suvokiant marksizmo atsiradimą ir sklaidą, pagrindines šioje tyrimų srityje kylančias problemas galima suformuluoti taip: kokie Vakarų mentaliteto pokyčiai paskatino atsirasti marksizmą ir suteikė galimybes jam skleistis? Kaip keitėsi rusų mentalitetai atsirandant, kuriantis ir žlungant socializmui? Kokios marksistinių idėjų, marksistinės pasaulėžiūros bei pasaulėjautos sklaidos ypatybės Lietuvoje? Ar Sovietų Lietuvoje vykę procesai – tik Sovietų Rusijoje vykusių procesų imitacija ir atspindys, ar socializmas Lietuvoje turėjo savo specifinių bruožų, ir jei taip, kokių? Kokios socializmo kūrimo pasekmės šiame procese dalyvavusių tautų – pirmiausiai lietuvių – mentalitetams? Šių ir kitų iš jų kylančių problemų analizė sudarys knygos turinį.

Knyga susideda iš trijų skyrių ir priedo. Pirmame skyriuje pateikiama sąvokų, prielaidų, metodų sistema, kuria remiamasi tolesniuose knygos skyriuose. Antrame skyriuje daugiausiai dėmesio skiriama marksistinių mentalitetų atsiradimo ir sklaidos ypatybėms Rusijoje. Jame analizuojami rusų mentalitetų ypatybės socializmo atsiradimo, kūrimo ir žlugimo procese, taip pat psichologinės putinizmo atsiradimo ir populiarumo tam tikruose visuomenės sluoksniuose priežastys. Trečiame skyriuje analizuojama marksistinių idėjų, marksistinės pasaulėžiūros bei pasaulėjautos sklaidos ypatybės Lietuvoje. Jame išskiriamos pagrindinės sovietmečio įsivaizduotos bendruomenės, analizuojamos joms būdingi mentalitetų bruožai, bei jų kaitos specifika. Priede pateikiami interviu su sovietmečiu gyvenusiais žmonėmis. Jų prisiminimai, viena vertus, iliustruoja ir papildo trečiame skyriuje nagrinėtą problematiką, antra vertus, gali pasitarnauti kaip medžiaga kitiems tyrėjams ir kitoms sovietmečio interpretacijoms.

Autorius dėkoja visiems, vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjusiems prie knygos pasirodymo – Lietuvos kultūros tyrimo instituto administracijai, Leidybos skyriui, oficialiems ir neoficialiems recenzentams ir, be abejo, žmonėms, sutikusiems pasidalyti savo mintimis apie sovietmetį. Be jų gyvų, autentiškų prisiminimų knyga būtų žymiai blankesnė ir nuobodesnė. Visiems jums nuoširdus ačiū.